

Доповіді,
повідомлення

Марія МАЄРЧИК

ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СИМВОЛУ СВІТОВОГО ДЕРЕВА
Спроба структурально-семіотичного
підходу до явища трансформації
символу космогонічного дерева

María MAYERCHUK. Transformation of the
Symbol of the World Tree.

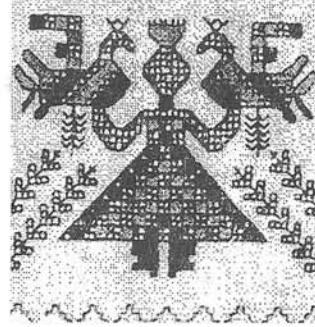
Одна з редакцій даного матеріалу була проголошена на конференції у Свиднику (Словаччина) влітку 1994 р. під назвою "Лемківська гілка в кроні Світового дерева. Спроба структурально-типологічного підходу до явища трансформації символу"

При перегляді фольклорних текстів неважко зауважити, що символи, котрі структурально й функціонально співвідносяться із образом Світового дерева, не завжди несуть однакове навантаження. В цьому пересвідчує аналіз акціонального та речового кодів. Парадокс у тому, що при стабільності засадничих ознак та функцій змінюється внутрішнє наповнення символу, його місткість, трансформуються речові, а ще глибше акціональні коди. Це спонукало до детальнішого аналізу етнографічного матеріалу.

В даній розвідці послідовно розглянемо метаморфози, що трапилися із символом Світового дерева, а також вичленимо його домінантні ознаки та символні функції. Завдяки цьому прослідкуємо різноваріантне експонування знаку в плані вираження, і виявимо засадничу тотожність та ізоморфність варіантних зразків у середовищі плану значень. Таким чином аналіз підтвердить, що всі ізоморфи дерева семантично співвідносні з первісним сакральним образом.

1.1. Результати багаторічних досліджень Володимира Топорова свідчать, що образ сакрального Світового дерева зафіксований практично всюди в "чистому" виді або у варіантах. Вчений стверджує, що прямо чи опосередковано Світове дерево відтворюється для різних традицій у діапазоні від епохи бронзи /в Європі та на Близькому Сході/ до теперішнього часу (автохтонні сибірські, американські (індіанські), африканські, австралійські традиції)¹. В усіх

культурах з Деревом (чи з його структурними ізоморфами: світовий стовп, камінь, гора тощо) пов'язуються космогонічні уявлення. Оскільки міфопоетична уява та її вербально-образна екстериоризація у міфо-ритуальному комплексі — невіддільні й одночасові, то можна сказати, що розуміння світобудови оформилося образом дерева.

Козак Г. Рушник. Фрагмент. 1976 р.

Десятки свідчень є тому, що і в українській культурі символ дерева функціонував як космогонічний образ. Зокрема, зафіксовано колядки, у котрих дерево виступає як першопристанище деміургів. Колядки цього типу є одними з найдавніших вербальних пам'яток про Світове дерево у східних слов'ян. Одну з них згадує у дослідженні "Замітки про слов'янські релігійні та етичні легенди" Михайло Драгоманов:

*Коли не було начало світа,
Тоді не було неба ні землі,
Ано-лем було синєє море,
А серед моря зелений явор,
На явороньку три голубоньки,
Три голубоньки радоньку радять,
Радоньку радять, як світ сновати.
"То пустимося ми на дно моря,
То достанемо дрібного піску.
Дрібний пісочок посіємо ми,
То стане чорна земляця.
То достанемо ми золотий камінь,
Золотий камінь посіємо ми,
То стане ся нам яснее небонько,
Яснее небонько, світлее соненько,
Світле соненько, ясний місячик,
Ясен місячик, ясна зірниця,
Ясна зірниця, дрібні зв'яздоньки.*

М. Драгоманов зазначає, що цитує "сю колядку з надрукованого зразу Новосельським у "Dzienniku Warszawskim", 1854 році... Найстарші надруковані тексти сеї колядки: у Шафарика, "Slovanski Narodopis", 1842, (із показом

¹Топоров В. "Світове дерево": універсальний об-

*раз міфо-поетичної відомості // Всесвіт.— 1977.— Ч.6.— С. 178-193.

на запис Вагилевича)². Отож запис колядки був зроблений у першій половині XIX століття. Окрім того чимало колядок цього ж сюжету й структури згрупував Кс. Сосенко у роботі "Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва й Щедрого Вечера"³. Всі колядки він зібрав з інших друкованих джерел. У названій праці автор робить дуже важливий висновок: "Ця дедя (світового дерева) так заволоділа святочною психікою українського народу, що заслонила йому ідеал духовного Творця світа і вважається народом за перший світотворчий чинник"⁴. Іншими словами можна сказати, що дерево взяло на себе основне космогонічне навантаження.

Поширеними епічними пам'ятками є оповіді про космогонічне дерево з птахами деміургами, сюжети оповідей повторюють галицьку колядку. Особливо вражає розповсюдженість подібних оповідей, і не тільки у слов'янському світі, але й у неслов'янських народів.

Про те, що дуб функціонував у давніх слов'ян як язичницьке капище, свідчать і археологічні знахідки: зафіксовано щонайменше три зразки древніх дубів⁵ зі всадженими в них скилицями свійської свині-самки⁶. При аналізі останньої знахідки вченим вдалося виявити, що монтування скилиці проходило в період осінньо-зимового сезону⁷. Ця та ряд інших нових важливих деталей, відкритих завдяки останній знахідці, дозволяють повніше реставрувати акціональні коди з дубом та виявити його роль у загальній системі вірувань.

² Драгоманов М. Замітки про слов'янські релігійні тай етичні легенди // Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність та письменство /Збірник фільологічної секції Наукового Товариства ім. Шевченка/.- Львів, 1907.- Т. 4.- С. 275.

³ Сосенко К. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечера.- Львів: Накладом автора, 1928.- С. 227 - 244.

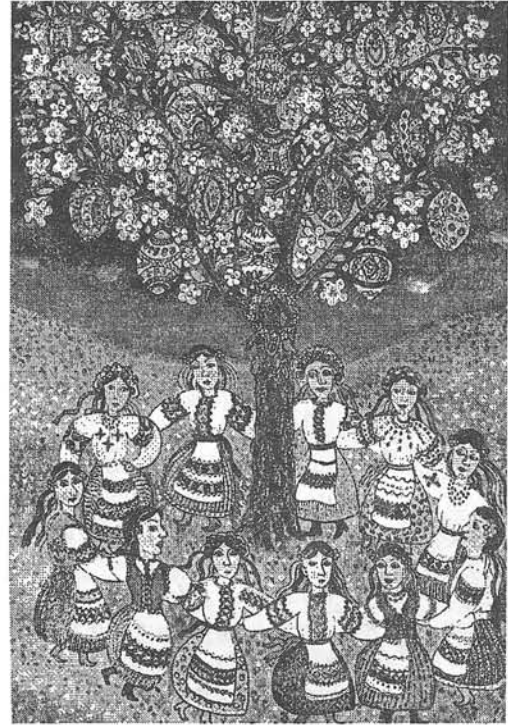
⁴ Там само.- С. 244.

⁵ Першу знахідку було зроблено в 1909 році, дуб було піднято з дна Десни /не датовано/. Другу — у 1975 році, дуб підняли з фарватера Дніпра нижче гирла Десни /датовано VIII століттям/. Третій дуб було виявлено в 1984 році в с. Количівка Чернігівського району, цей дуб був піднятий з дна Десни приблизно в 1978-1979 роках /датовано др. пол. IX — кінець X століття/.

⁶ Доказ та аналіз того, що всаджені в дуб скилиці належать саме свійській самці, а не дикому вепру, як вважалося раніше, та ряд інших важливих деталей щодо функціонування давньоруських дубів див.:

Забашта Р., Пошивайло О. "Перунові дуби" // Археологія.- 1992.- № 2.- С. 57 - 69.

⁷ Там само.- С. 61 - 64.

Сколоздра І. Веснянки. Скло, олія. Село Розвадів Львівської обл.

Цікавим є факт, що ще в тридцятих роках молодь села Лівовська Гута на Бардіївщині влаштувала великодні хороводи в лісі біля найбільшого бука. Вода з дупла цього бука вживалася при замовлянні різних хвороб⁸.

Степан Килимник теж припускає, що дерево в архаїчну епоху мало сакральне навантаження, і як доказ наводить приклади освячення верби, поїдання свячених вербових котиків тощо⁹.

Яскраво прослідковується накладання на матрицю первісного дерева елементів християнства. Зразок подібної варіації подибуємо у вже згаданій праці Драгоманова¹⁰:

⁸З глибини віків. Антологія усної народної творчості українців Східної Словаччини /Уклав М. Мушинка/.- Пряшів, 1967.- С. 43.

⁹Килимник С. Український рік у народніх звичаях в історичному освітленні. Т.3. Весняний цикл.- Вінніпег - Торонто, 1962.- С. 43 - 46.

¹⁰ Драгоманов М. Замітки про слов'янські релігійні тай етичні легенди // Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність та письменство /Збірник фільологічної секції Наукового Товариства ім. Шевченка/.- Львів, 1907.- Т.4.- С. 274.

Як то було в преже віка, зачатє сьвіта,
 - Вигравало синєє море; на синьому морі
 Стояло три явори (platanus),
 На тих яворах три крісleckи,
 На першiм кріслі сам Господь сидить,
 На другiм кріслі сьвятий Петро,
 На третiм кріслі сьвятий Павло.
 Рече Господь до сьвятого Петра:
 - Порни, Петре, на дно в море,
 Достань, Петре, жовтого піску,
 Та посій по всьому сьвіту;
 Сотвори, Петре, небо і землю,
 Небо з звiздами, землю з квітками”
 Пєтро порнув і дна не достав,
 І пску не взяв і сьвіта не сiяв,
 Не сотворив Петро ні неба ні землі,
 Ні неба з звiздами, ні землі з квітками.

Те саме повторюється з апостолом Павлом.

Порнув сам Господь на дно в море,
 Достав Господь жовтого піску,
 Та посiяв по всьому сьвіту,
 Сотворив сам Господь небо і землю,
 Небо з звiздами, землю з квітками.

В даному зразкові ще чiтко збережені сакральні мотиви космогонічного мiфу, однак сакральність дерева тепер сублимується в святість деміургів. Дерево вже не самодостатнє - Господь Бог живе на ньому і в тому цінність дерева. До моменту, поки дерево втримує сакральний характер (є центром, медіатором), як у великодних іграх навколо бука на Східній Словаччині, всі різновиди його є варіантами. За умови глибинніших змін, при втрачанні засадничих ознак, видозміни означимо як трансформанти.

1.2. Прикладом трансформації є наступний зразок старої колядки з Білоруського Полісся:

Ой пу-над морам, пу-над глибокім,
 Там стояу явор тонкі, вусокі.

На тым яворы саколiк сядзiць,
 Саколiк садзiць, у мора глядзiць.

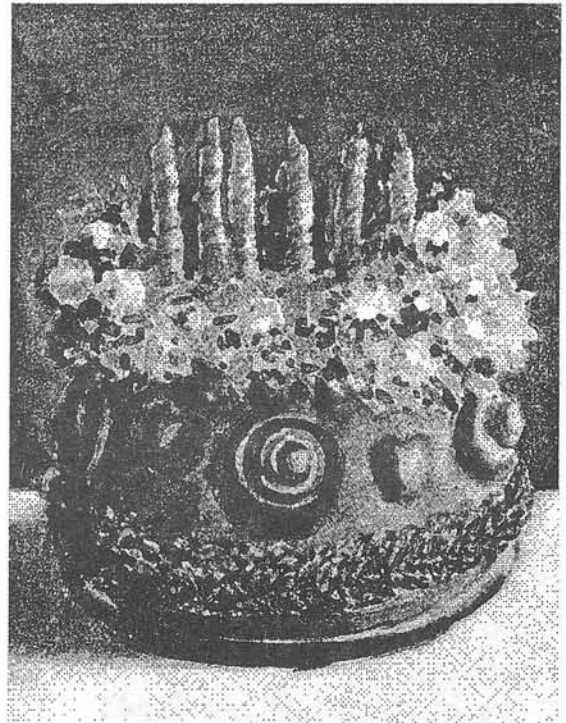
У мора гладзiць, з рыбай гаворыць:
 Ой, рыба, рыба, як ты глибока,
 Як ты глибока, а я вусока.

Табою, рыбай, гасцей вiтаци,
 А маiм пярoм лiсты пiсаци.

Цей текст є доволі яскравою ілюстрацією. Тут гарно проглядається втрачання сакральності. Хоч у колядці ще збережені всі ознаки Світового дерева (вертикальна розчленованість світу, мотиви первісного океану та центральне

положення) і ще проглядаються ознаки сакральності (бодай у тому, що це — колядка), але сокіл вже не деміург, дерево - не пристанище деміургів, воно вже не головна дійова особа. Головними тут є сокіл, пером котрого можна писати листи, й риба, котрою можна вітати гостей. Прагматика останніх рядків ліквідує всі можливі сумніви, щодо факту трансформації символу космогонічного порядку. Символ зводиться до родинних масштабів.

Ще яскравішими прикладами зведення символу Світового дерева до родинних масштабів можуть бути такі речові коди, як купальське деревце, весільне деревце, весільний коровай, весільний прапорець, троїцьке деревце, маяліш тощо. Всі ці символи є ізоморфами Світового дерева водночас і чітко демонструють родинний сенс, про що мова піде далі.

Чабан І. Коровай на Сокальщині. Акварель.

Отже, ми стверджуємо, що відбувається перетрансляція однієї кодової свідомості в іншу. Спорідненість трансформованого символу (троїцького, весільного та купальського деревця) з первісною міфологією про Світове дерево навіть з першого погляду схопити неважко. Митрополит Іларіон без будь-якого додаткового обґрунтування пише: "Вказівками на стародавнє шанування дерева в нас позосталися й такі обрядові речі, як весільне вільце, купальське деревце, биття вербою у Вербну неділю"¹¹. Однак,

¹¹Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. - К.: Акціонерне товариство

оскільки ми стверджуємо, що це не просто залишки колишніх дійств, а корельований з певними законами процес трансформації, видозміни, переходу з одного стану існування до іншого, то розглянемо матеріал детальніше.

З кількох ознак дерева домінантною є його потрійне розчленування по вертикалі. Це досягають тим, що відносять до кожної третини дерева створіння якогось окремого класу. Ця розподільна й впорядковуюча функція Світового дерева у фольклорі фіксується у спосіб, подібний до далі поданого нами зразку, котрий вміщено у виданих більше ста років тому Яковом Головацьким "Піснях Галицької та Угорської Русі":

*Ой там за двором, за чистоколом,
Стоїть ми, стоїть зелений явір,
А в тім яворі три користоньки:
Єдна ми користь в верху гніздонько,
В верху гніздонько, сив соколонько;
Друга ми користь, а в середині,
А в середині, борти пчолоньки;
Третя ми користь у корінька,
У корінька чорнії бобрини. (II, 51-52)*

Трансформанти Світового дерева перейняли традицію означувати сферу деміургів: на вершечок деревця поміщаються пишні ружі, а коровай зверху прикрашається птахами.

Маловський М. Весільний стіл. Акварель. Фрагмент.

Тридільна система трансформованого символу

найкраще експонується в традиції готування весільного короваю: сам коровай — найнижчий шар, рожни, котрі втикалися за лемківською традицією в коровай, — середній шар, і, нарешті птахи — площина деміургів — верхній шар.

Такий розподіл у структурі Світового дерева не є випадковим: саме в цей спосіб константно зафіксовано організацію та цілість Всесвіту. Результати досліджень Володимира Топорова теж засвідчують, що час, котрий передував символу Світового дерева, розглядався людьми епохи Світового дерева як час хаосу, безладдя, не-впорядкованості, беззнаковості¹², словами старої української казки: "Тоді не було ані неба ні землі, Ані землі, ані синього моря..." А ось опис першого етапу впорядкування космосу "Не було світа, лиш сини мори, на тих синіх морях росте чемерушка"¹³. Це — рядки з колядки, котра була записана в 1902 році Володимиром Гнатюком на Тернопільщині. "Чемерушка тут — це варіант дерева. Олексій Толочко теж зазначав, що "Світове дерево — всезагальний конструктивний образ світобудови"¹⁴.

Отже, Світове дерево в уяві людини епохи Світового дерева — організатор і творець космосу, знак втечі від неіснування, від ніщо, від пустоти світового океану. Ті ж функції здійснює весільне деревце. Адже, говорячи тими ж термінами, весільне деревце чи весільний коровай — знак втечі від самотності, від хаосу людських одиниць, котрі нагадують безплідне нуртування світового океану. Самотність є еквівалентом неіснування, виродження. Знак весілля — деревце, коровай чи прапорець сповіщає про утворення повноцінної ланки в спільноті, означає початок ладу, початок чіткої структуризації. Самі респонденти нерідко мотивують доцільність деревця як демонстрацію: "Щоби виділи, що весілля йде!"

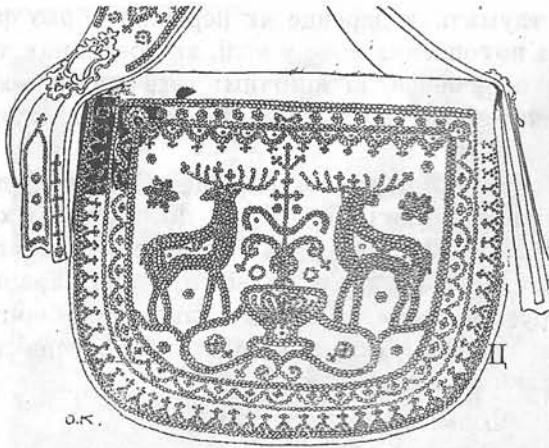
Цей розподіл залочатковує також першу, найглобальнішу бінарну опозицію: ВЕРХ — НИЗ. Означення цієї бінарної пари стало патерном подальшого структурування світу первісної людини: добре та эле, внутрішнє та зовнішнє, тиша та галас. Одну ланку з безкінечного ряду семантичних опозицій взяло на себе весільне чи купальське деревце: чоловіче й жіноче. Цією розщепленістю, бінарністю світу вноситься чітке протистояння, мов між двома полюсами магніту,

¹²Топоров В. "Світове дерево": універсальний образ міфопоетичної відомості // Всесвіт.- 1977.- Ч.6.- С. 170-193.

¹³Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка.- К.: Музична Україна.- 1971.

¹⁴Толочко О. Образ "чужинця" в картині світу домонгольської Русі// Mediaevalia ucrainica: ментальність та історія ідей.- Київ, 1992.- С.27.

означаються два різноименні начала, як передумова зародження третього.

Кульчицька О. Зарисовка гуцульської тобівки. Туш, перо. Рисунок зберігається в Музеї етнографії та художнього промислу ІН НАН України.

Роздерши світ на протилежні полюси дерево, однак, одразу ж з'єднає їх, бере на себе роль дороги, чи сходинки, медіатора між небом та землею. Вячеслав Иванов пише, що дерево, котре поєднує небо та землю, в багатьох мовах сибірських народів називається "дорогою" або "шляхом" Це пояснює уявлення про те, що шаманське дерево це дорога, якою шаман або його молитва піднімається до неба¹⁵. На Західній Україні існує казка, герої котрої піднімаються по дереву, що росте до неба; існує також оповідь про міфічне дерево, що росте на вершці небесної нави, в царстві богів, а віттям сягає донизу. По цьому дереві бігає з землі до неба білка й приносить богам вістки¹⁶. В цих оповідях дерево сполучає небо та землю.

Подібним чином весільне гільце сполучає чоловіка та жінку. Як Світове дерево хаос перебуває у космос, так весільне гільце двох поєднує в єдину довершену цілість. З тією лише різницею, що дерево Світу структурує Всесвіт, воно здійснює свої функції (розподільчі та інтегруючі) на всіх рівнях, а дерево життя виокремлює певну опозиційну пару й оперує нею (локалізований варіант), наче вибудовує вісь нового сімейного "космосу"

Космогонічне дерево є сакральною величиною, котра символізує космос (структурну його організацію). Вслід за цим родове дерево при-

таманним йому чином демонструє рід, символізує його структурну повноту, довершеність, достатню розгалуженість.

(А у нашого господаря) Золота верба,
А на тій вербі золота кора,
А на тій вербі рожеві квіти.
Ой то не верба – Йванкова жона,
Ой то не квіти – то Йванкові діти...

Цю ж якість дерева відзначає й Іларіон Свенціцький, коли пише: "Це райське дерево о трьох галузях може замінитися у заспіві до колядки у звичайні "три прутики — калиновий, малиновий і горіховий", на яких сидять "соколонько, зозуленька і пчолоньки", отож стати виразником звичайної у сім'ї тридільності"¹⁷

Коли дерево структурує рід, то символ дерева ототожнюється з родом: верба — жона, а квіти то діти. Звідсіль випливає: зламане деревце — порушеність, неповнота, недоструктурованість роду:

Ох ты, елка-елушка,
Зелена сосенушка,
Все ли на тебе, елка, веточки,
Все ли на тебе отросточки?
-Одного сучка нету-ти,
Одного сучка нету-ти -
Золотой макушечки,
Зеленой верхушечки.
-Ой ты, Марья да Ивановна,
Все ли ко тебе гости съехались?
-Одного гостя нету-ти
Родимого батюшки...

Інший доказ того, що родинне дерево ввійшло з символу Світового, криється у збереженні рис сакральності: весільне дерево також залишається центром обряду, але якщо перше сакральне, то друге — обрядове, звичаєве, традиційне. Якщо перше є статичним центром, центром живим, то друге поза обрядом не існує, воно виготовлялося безпосередньо до даного свята. Про купальське дерево (локальні назви: купайлиця, купайло, марена, марина) сповіщається, що зрубати його мали хлопці, прикрасити дівчата. Тобто, свою магічну силу воно має лиш умовну, й появляється та сила з початком обряду, а до того купайлиця є звичайним деревом.

Варто ще відмітити трансформацію такої ознаки Світового дерева, як креативність. Гарно прослідковується, як креативні мотиви первісного Світового дерева зменшуються у ро-

¹⁵Иванов В. Проблемы этносемиотики // Этнографическое изучение знаковых средств культуры.— Ленинград: Наука, 1989.— С. 44-45

¹⁶Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу.— К.: Акціонерне товариство "Обереги", 1992.— С. 56.

¹⁷Свенціцький Іл. Різдво Христове в поході віків (історія літературної теми й форми).— Львів, 1933.— С. 154.

довому дереві до аграрнопродукуючих: "Шматочки обрядового дерева розкидували по огородах і баштані, бо від цього буде кращий врожай"¹⁸. З давнього Світового дерева не дозволялося навіть їсти плодів, не те що шматувати його чи обламувати віти. Справа ось в чому. Виокремлення з глобального світотворчого сенсу й локалізація в єдину бінарність "чоловіче — жіноче" призвело до звуження семантики кожної з ознак: Світове дерево дало початок світу, обрядове дерево початок врожаю.

Іжакевич І. Зустріч зятя тещею. 1898. Фрагмент.

Цей обряд розглядається в статті Романа Кіся¹⁹: "Коли те деревце, чи галузку — "купайлицю" розламували на шматочки /як, скажімо, подекуди на Білоцерківщині/, то ці останні, символізуючи теж чоловіче ЗАПЛІДНЮЮЧЕ НАЧАЛО, чи, можливо, навіть і чоловіче сім'я, розкидували по полю, аби у цей спосіб сприяти

родючості землі". До цього ж ґатунку належить також і звичай топити купайлицю: "Фройдистські пояснювальні моделі дають нам тут можливість тлумачити деревце як первісно образ фалоса, а потоплення його у воді, як поєднання чоловічого /деревце/ із жіночим: таке занурення у знаково-семіотичному плані, по суті, символізує собою коїтус"

1.3. Наступним кроком спрощення символу дерева був семантичний перехід до простого художнього образу. Такі зразки транссемантизації символу дерева є дуже цікаві тому, що виразно ілюструють звуження певних символів, зберігаючи при цьому риси, що свідчать про первісну пов'язаність з ними:

*В лісі на явори
Сиділо два ангели,
Сидячи говорили:
Полиньмо, полиньмо, брате,
До тої сиротонькі,
Сядем та послухаєм,
Як сиротонька плаче,
До стола припадає,
Що батенька не має.*

У даному випадку яскраво прослідковується первинний міфологемний каркас. Але слід звернути увагу: стоїть дерево десь у лісі, не відчутно, що це дерево є центром світу. Очевидні пізніші християнські нашарування, котрі засвідчують полістадіальність фольклору. В результаті маємо текст, що структурою нагадує стару галицьку космогонічну колядку, згадувану на початку роботи, але змістом своїм не відтворює ні космогонічних, ні навіть креативних мотивів.

1.4. І останній ступінь транссемантизації, що характеризується повним зникненням сакральних мотивів, зустрічається в ліричних піснях:

*Висока верба, висока верба
Широкий лист пускає,
Велика любов, тяжка розлука -
Серденько зниває...*

У даному зразку важко довести спорідненість дерева з сакральним Світовим деревом, це відчувається вже лиш на рівні інтуїції. Можливо, це і є той Рубікон, до котрого доходить у своєму спрощенні знак.

Наступає мить, коли космогонічні, а потім і сакральні мотиви слабшають, затираються й існують на грані повного зникнення, або й зникають. Натомість появляються інші, семантично вужчі.

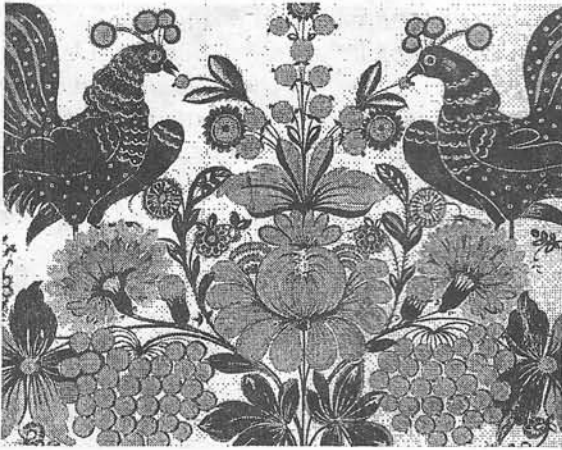
Староруський величезний священний дуб, шаманська дорога до неба, вісь світу, троїцьке деревце, весільне вільце чи купайлиця, — всі ці символи зводяться до спільних інваріантів

¹⁸Курочкин А. Растительная символика календарной обрядности украинцев // Обряды и обрядовый фольклор. — Москва: Наука, 1982. — С. 138.

¹⁹Кісь Р. Ерос і водна стихія (Первісна семіотичність шлюбної магії) // Сучасність. — 1994. — № 1. — С. 84 - 93.

— базових найпростіших складових частин. Твориться чітка матриця, феномен котрої в її універсальності та глибокій вкоріненості в основи підсвідомого.

Панко Ф. Павичі. Папір, яєчна темпера. Село Петриківка Дніпропетровської обл.

Аналіз дозволяє зробити принаймні два узагальнення:

1. Трансформація символу Світового дерева включає щонайменше чотири етапи. Символи, що утримують ознаки сакральності (тобто Світове та родинне дерево) мають тотожні функції та ізоморфну структуру.

2. Трансформація Світового дерева йшла через згортання чи спрощення, що проявилось у звуженні сакральних мотивів; все це призвело до зміни речових, акціональних та вербальних кодів.

Аналіз трансформації зовсім не відкриває нам причин метаморфоз. Однак ми підійшли до цього відкриття. Це стане темою майбутньої розвідки, епіграфом котрої буде наступна цитата: "Відчуття історії виникає як відчуття космічної аритмії. На морфологічному рівні криза як давньосхідних, так і середземноморських цивілізацій проявилась у нестримному рості кількості бінарних опозицій, котрі подрібнюються все більше й більше, спрямовуючись від універсальних до своїх атомарних значень. На певному етапі цей процес неминуче створює кризу основних символів культури, тоді гине ієрархічна структура існуючих духовних цінностей"²⁰.

Експедиції

Михайло СТАНКЕВИЧ

ЕКСПЕДИЦІЯ НА ЛЕМКІВЩИНУ

Mykhailo STANKEVYCH. Expedition to Lemkivshchyna.

Відповідно до планів науково-дослідної роботи відділів карпатознавства і народного мистецтва Інституту народознавства НАН України з 7 по 20 червня 1994 р. відбулася третя¹ закордонна експедиція "Народне мистецтво і традиційний побут лемків". Маршрут експедиції охопив етнографічний регіон Лемківщини, що нині знаходиться в межах Республіки Польща і Словаччини.

Склад експедиційної групи: докт. мистецтвознавства, проф. Володимир Овсійчук; канд. мистецтвознавства, ст. наук. співробітник Микола Моздир; канд. архітектури, ст. наук. співробітник Ярослав Тарас; наук. співробітник Софія Боньковська; фотограф Геннадій Потягайло; водій Василь Романів та канд. мистецтвознавства, ст. наук. співробітник Михайло Станкевич - керівник експедиції.

Кожен член експедиції працював за індивідуальним планом дослідження. Разом усі плани склали основну мету експедиції збір та уточнення польових матеріалів, опрацювання фондів, архівів, фотографування об'єктів і творів народного мистецтва для майбутнього монографічного видання "Лемки і Лемківщина".

8 червня працювали в Музеї народного будівництва в Сяноку. Зокрема, зафотографовано екстер'єр та інтер'єр хати зі с. Команчо, збудованої в 1885 р. - кут хати з коліскою, піч з підвішаним казаном, фрагменти різьбленого сволока і надпоріжника вхідних дверей із хрестом, закрутками та датою її спорудження. Водночас зазнято різьблену скриню зі с. Яслисько, бондарні вироби з околиць Сянока.

В хаті зі с. Пеліgrimки зафотографовано стіл із кам'яною стільницею, що містить загадкові графеми у вигляді тризуба (?). Традиційна кована клямка до вхідних дверей, дерев'яні сани з металевим окуттям, традиційні плетені вироби з лубу і ліщини, що походять з околиць Сянока.

¹Перша закордонна експедиція на терен південної Лемківщини (Словаччина) відбулася в червні 1992 р., керівник — докт. іст. наук, проф. Степан Павлюк; друга — в червні-липні 1993 р. на північну Лемківщину (Республіка Польща), керівник канд. мистецтвознавства Михайло Станкевич.

²⁰Блюменкранц М. Введение в философию подмены.- М.: Весть-Вимо, 1994.- С. 6.